

DEVELOPING READING LITERACY AMONG UPPER-GRADE STUDENTS IN INCLUSIVE CLASSROOMS THROUGH DIFFERENTIATED TASKS

Yakubova Asalxon Ulug‘bek qizi

Lecturer at the Department of Pedagogical Theory, Asia International University

Abstract

This paper discusses the use of differentiated tasks to develop reading literacy among upper secondary school students in inclusive classrooms. It proposes ways to adapt tasks aimed at text comprehension, identification of supporting evidence, and independent inference to individual educational needs. Particular attention is paid to varying the level of support while maintaining a shared learning goal and gradually increasing students' independence.

Keywords

inclusive classroom, reading literacy, differentiated tasks, text comprehension, instructional support, independent thinking.

INKLYUZIV SINFLARDA YUQORI SINIF O‘QUVCHILARINING O‘QISH SAVODXONLIGINI DIFFERENSIAL TOPSHIRIQLAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISH

Yakubova Asalxon Ulug‘bek qizi

Osiyo xalqaro universiteti pedagogika nazariyasi kafedrası o‘qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur tezisda inklyuziv sinflarda yuqori sinf o‘quvchilarining o‘qish savodxonligini rivojlantirishda differensial topshiriqlardan foydalanish masalalari yoritiladi. Matn mazmunini tushunish, dalillarni ajratish va mustaqil xulosa chiqarishga yo‘naltirilgan topshiriqlarni individual ta‘lim ehtiyojlariga moslashtirish usullari tavsiya etiladi. Umumiy o‘quv maqsadini saqlagan holda yordam darajasini o‘zgartirish hamda o‘quvchining mustaqilligini bosqichma-bosqich oshirishga e‘tibor qaratiladi.

Kalit soʻzlar: inklyuziv sinf, oʻqish savodxonligi, differensial topshiriqlar, matnni tushunish, pedagogik yordam, mustaqil fikrlash.

Аннотация. В тезисе рассматривается использование дифференцированных заданий для развития читательской грамотности учащихся старших классов в инклюзивных классах. Предлагаются способы адаптации заданий на понимание текста, выделение подтверждающих доводов и самостоятельное формулирование выводов к индивидуальным образовательным потребностям. Особое внимание уделяется изменению объёма педагогической поддержки при сохранении общей учебной цели и постепенному повышению самостоятельности учащихся.

Ключевые слова: инклюзивный класс, читательская грамотность, дифференцированные задания, понимание текста, педагогическая поддержка, самостоятельное мышление.

Yuqori sinflarda oʻqish savodxonligini rivojlantirish oʻquvchilarning matndagi axborotni tushunishi, taqqoslashi va baholashiga yoʻnaltiriladi. Oʻquv matnlarining murakkablashishi, fanlarga xos atamalarining koʻpayishi va turli manbalar bilan ishlash zarurati oʻqituvchidan topshiriqlarni puxta rejalashtirishni talab qiladi. Inklyuziv sinflarda esa oʻquvchilarning matn bilan ishlash imkoniyatlari turlicha boʻlgani uchun topshiriqni bajarish yoʻllari va pedagogik yordam hajmini moslashtirish muhimdir.

Mazkur tezisning maqsadi inklyuziv sinflarda matn bilan ishlash topshiriqlarini differensiallashtirishning metodik yoʻllarini tavsiya etishdan iborat. Taklif etilayotgan yondashuvda umumiy oʻquv maqsadi saqlanadi, unga erishish uchun beriladigan yordam oʻquvchining ehtiyojiga qarab belgilanadi. Masalan, muallif fikrini dalillar bilan asoslash barcha oʻquvchilar uchun umumiy vazifa boʻlishi mumkin. Biroq ayrim oʻquvchilarga tayanch savollar, boshqalariga dalilni izlash uchun koʻrsatma, yana boshqalariga mustaqil tahlil topshirigʻi beriladi.

Q. Husanboyeva va R. Niyozmetovanning “Adabiyot oʻqitish metodikasi” qoʻllanmasida mustaqil fikrlash, asar tahlili hamda savol-topshiriqlar bilan ishlash

masalalari yoritilgan [1]. Ushbu metodik yo'nalishlarni inklyuziv sinflarga tatbiq etishda o'quvchini tayyor javobni takrorlashdan matn asosida fikr bildirishga olib boruvchi topshiriqlarni tanlash tavsiya etiladi. Bunda savolning aniq ifodalanishi va javobni asoslash talabi muhim o'rin tutadi.

Differensial topshiriqlarni tuzishdan oldin o'quvchining qaysi faoliyatda qiynalayotgani aniqlanishi lozim. Ayrim o'quvchilar matndan bevosita berilgan ma'lumotni topa olsalar-da, uning boshqa fikrlar bilan bog'lanishini tushuntirishda yordamga ehtiyoj sezishlari mumkin. Boshqalarda murakkab so'zlar ma'nosini anglash yoki javobni yozma ifodalash qiyinchilik tug'diradi. Shuning uchun topshiriqlar o'quvchilarni doimiy "kuchli" va "kuchsiz" guruhlariga ajratishga emas, muayyan vazifadagi ehtiyojni qondirishga asoslanishi kerak.

Matnni tushunishga qaratilgan topshiriqlarda yordamning bir necha shaklidan foydalanish mumkin. Birinchi shaklda o'quvchiga asosiy fikrni aniqlash uchun tayanch savollar va muhim atamalar izohi beriladi. Ikkinchi shaklda o'quvchi matndan dalil tanlaydi va uning xulosaga qanday aloqadorligini tushuntiradi. Uchinchi shaklda esa ikki matnni taqqoslash, qarama-qarshi fikrlarni aniqlash yoki muallif xulosasining asoslanganligini baholash taklif etiladi. Ushbu shakllar qat'iy guruhlash vositasi bo'lmay, faoliyat davomida o'zgartirilishi mumkin.

Masalan, yuqori sinf o'quvchilariga internetdan foydalanishning ta'limdagi o'rni haqida matn beriladi. Umumiy topshiriq muallifning asosiy fikrini aniqlash va uni ikki dalil bilan asoslashdan iborat bo'ladi. Yordamga ehtiyoj sezgan o'quvchiga "Muallif qanday imkoniyatni ko'rsatmoqda?" va "Bu fikrni qaysi jumla tasdiqlaydi?" kabi savollar taqdim etiladi. Boshqa o'quvchi dalillarni mustaqil tanlab, ularni izohlaydi. Qo'shimcha vazifa sifatida esa matnda yoritilmagan cheklovni aniqlash va bu borada qanday axborot kerakligini tushuntirish so'raladi. Shu tariqa bir matn asosida turli hajmdagi yordam bilan mazmunli faoliyat tashkil etiladi.

Topshiriqlarni moslashtirishda matnning yoshga mosligi saqlanishi zarur. Yuqori sinf o'quvchisiga yordam berish matnni bolalarcha mazmunga almashtirishni anglatmaydi. Matnni mazmuniy qismlarga ajratish, atamalarni izohlash, taqqoslash jadvali yoki javob tuzish uchun tayanch shakl berish mumkin. "Menimcha...", "Matndagi ... fikr bunga dalil bo'ladi", "Shuning uchun..." kabi jumla boshlanishlari javobni tartibli ifodalash uchun vaqtinchalik yordam vazifasini bajaradi.

Baholashda asosiy e'tibor javobning to'g'riligiga, matnga tayanganligiga va xulosaning mantiqiyligiga qaratiladi. Berilgan yordam turi ham qayd etilishi lozim: mustaqil topilgan dalil bilan o'qituvchi ko'rsatgan dalil asosidagi javob o'quvchining mustaqilligi haqida turlicha ma'lumot beradi. Keyingi topshiriqlarda yordamni kamaytirish imkoniyati shu kuzatuvlar asosida belgilanadi. Javob shakli esa baholanayotgan ko'nikmaga mos tanlanadi; matnni tushunish tekshirilganda og'zaki izoh yoki sxemadan foydalanish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, differensial topshiriqlar inklyuziv sinflarda o'qish savodxonligini rivojlantirish uchun umumiy maqsad va individual yordamni uyg'unlashtiruvchi metodik vosita sifatida qo'llanishi mumkin. Ularni rejalashtirishda matn mazmunini tushunish, dalil tanlash va mustaqil xulosa chiqarish izchilligi saqlanishi lozim. Tavsiya etilgan yondashuvning samaradorligi o'quvchilarning mustaqillik darajasi va matnni tahlil qilishdagi rivojlanishini amaliy kuzatish orqali baholanishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Husanboyeva Q., Niyozmetova R. Adabiyot o'qitish metodikasi. — Toshkent: Barkamol fayz media, 2018.
2. OECD. PISA 2018 Assessment and Analytical Framework. Paris: OECD Publishing, 2019.
3. CAST. Universal Design for Learning Guidelines, version 3.0. 2024.